

Povećanje poreza na duvan smanjuje nejednakosti uz neznatan uticaj na siromaštvo

Institut ekonomskih nauka, Februar 2024

Ovaj Sažetak za javne politike zasnovan je na *studiji* Instituta ekonomskih nauka, Beograd, Srbija pod nazivom „*Uticaj poreza na duvan na siromaštvo i nejednakosti u Srbiji*“

Ključni rezultati

- Siromašnija pušačka domaćinstva snose **relativno veći deo tereta poreza** na duvanske proizvode.
- **Povećanje poreza** na duvanske proizvode je **progresivno**, jer porast akcize dovodi do smanjenja poreskog tereta koja snose domaćinstva sa niskim dohotkom.
- Implementacija **prihodno neutralne poreske reforme** kojom se novi poreski prihodi usmeravaju za podršku domaćinstvima sa niskim dohotkom, može pomoći u smanjenju negativnih efekata na siromaštvo.

Osnovne informacije i metodologija

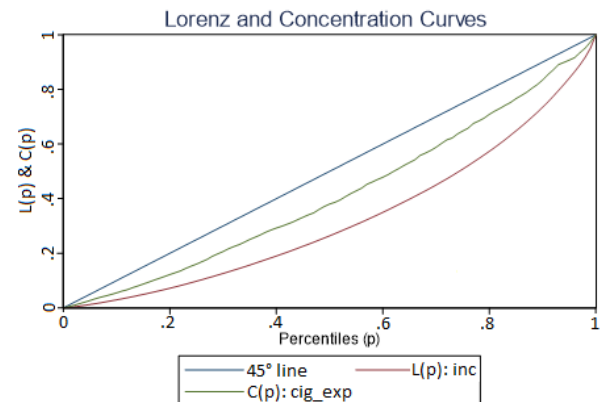
Uprkos velikim štetnim efektima po zdravlje ali i drugim negativnim posledicama upotrebe duvanskih proizvoda širom sveta, vlade u mnogim zemljama u razvoju su i dalje neodlučne po pitanju značajnog povećanja akciza na duvanske proizvode. Neodlučnost delimično potiče iz uverenja da bi povećanje cena duvanskih proizvoda moglo pogoršati finansijsko stanje pušačkih domaćinstava i pogoršati nejednakost, s obzirom na to da čak 23.3% stanovništva u Srbiji ima prihode ispod nacionalne granice siromaštva.

Najčešće korišćene mere nejednakosti su Lorencova i Koncentraciona kriva. Dok prva prikazuje raspodelu dohotka u populaciji, druga prikazuje raspodelu izdataka za cigarete u analizi. Na osnovu podataka Aneketе o potrošnji domaćinstva za 2021. godinu, Lorencova kriva $L(p)$ i koncentraciona kriva $C(p)$ za pušačka domaćinstva prikazana je na slici 1.

Odnos između Lorencove krive i Koncentracione krive prikazan na slici 1 ukazuje na to da su **izdaci za cigarete u Srbiji regresivni**: kriva koncentracije (zelena linija) je bliža liniji jednakosti od 45% nego Lorencova kriva (crvena linija). Drugim rečima, izdaci za cigarete su ravnomernije raspoređeni nego prihodi, te siromašnija domaćinstva koja puše snose

relativno **veći deo** tereta poreza na duvan.

Slika 1. Lorencova kriva $L(p)$ i Koncentraciona kriva $C(p)$ za izdatke na cigarete u pušačkim domaćinstvima u Srbiji, 2021

Izvor: Kalkulacija autora

Najčešće mere siromaštva su stopa siromaštva (procenat populacije koja se smatra siromašnom) i jaz siromaštva (prosečan iznos transfera potreban siromašnim domaćinstvima da bi se siromaštvo eliminisalo). Pokazatelji siromaštva izračunavaju se u odnosu na liniju siromaštva. Linija siromaštva predstavlja minimalni prihod neophodan za pokrivanje osnovnih troškova života prosečne odrasle osobe.

Ekvivalizovana linija siromaštva (minimalni prihod po osobi prilagođen veličini domaćinstva

Povećanje poreza na duvan smanjuje nejednakosti uz neznatan uticaj na siromaštvo

i starosti njegovih članova) u Srbiji za 2021. godinu procenjena je na 24,064 RSD (RZS, 2021). Pokazatelji siromaštva domaćinstava u Srbiji u 2021. godini prikazani su Tabelom 1.

Tabela 1. Indikatori siromaštva domaćinstava u Srbiji, 2021

Indikator siromaštva	Ekvivalentni prihod domaćinstva po glavi stanovnika
Stopa siromaštva	23.36%
Jaz siromaštva	6.65%

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu HBS (2021) podataka

Stopa siromaštva pokazuje da je u 2021. godini **23.36% stanovništva Srbije** imalo prihod ispod linije siromaštva. Jaz siromaštva ukazuje da je prosečan mesečni transfer potreban svakom članu siromašnih domaćinstava radi eliminacije siromaštva iznosio 6.65% prihoda na nacionalnoj liniji siromaštva (1,600 RSD).

Ovaj Sažetak za javne politike predstavlja procenjene neto efekte povećanja poreza na duvan na siromaštvo čitave populacije i nejednakosti pušačkih domaćinstava u Srbiji. Analiza obuhvata dva scenarija porasta specifičnih akciza na cigarete u odnosu na prosečnu ponderisanu cenu paklice cigareta u 2021. godini (povećanje od 25% u Scenariju 1 i povećanje od 50% u Scenariju 2).

Efekat se procenjuje u **dva koraka**:
i) Simuliraju se promene u realnom prihodu i izdacima za cigarete u populaciji koje su nastale povećanjem poreza na duvan;
ii) Procenjuju se promene u pokazateljima siromaštva i nejednakosti.

Rezultati: Scenario 2 (50% porast specifične akcize)

Nejednakost

Nakon povećanja akciza, koncentraciona kriva se približava Lorencovoj krivi. To ukazuje da je povećanje akciza na duvan progresivno, jer se poreski teret na duvanske proizvode za domaćinstva sa niskim prihodima smanjuje. Indeks koncentracije – mera prosečne koncentracije (razlika između 45° linije jednakosti i krive koncentracije sa Slike 1., pri čemu vrednost 0 znači da nema koncentracije) – povećava se za 2.15 procentnih poena (pp) (Tabela 2).

Siromaštvo

Povećanje poreza na duvan dovodi do povećanja stope siromaštva za jedan procentni poen (Tabela 2). Međutim, ovo predstavlja samo **bruto efekat**. Vlada može iskoristiti dodatne javne prihode prikupljene kroz povećanje poreza na duvan za smanjenje poreza na društveno korisna dobra ili usluge (poput hrane, obrazovanja ili zdravstva), što je poznato kao **poreska reforma neutralna po prihodima**. Kao rezultat toga, **neto promena u siromaštvu** nakon takve reforme oporezivanja duvana može postati **zanemarljiva ili čak dovesti do smanjenja siromaštva**.

Tabela 2. Procenjene promene indikatora nejednakosti i siromaštva

Porast specifične akcize	Stopa siromaštva	Indeks koncentracije
50%	1.03 pp	2.15 pp

Source: Authors' calculations

Povećanje poreza na duvan smanjuje nejednakosti uz neznatan uticaj na siromaštvo

Rezultati simulacije pokazuju da je oporezivanje duvana progresivno; drugim rečima svako povećanje poreza će smanjiti nejednakosti. Shodno tome, ključni aspekt dobro osmišljene politike oporezivanja duvanskih proizvoda u Srbiji bi trebalo da bude preraspodela dodatnih poreskih prihoda kako bi se izbegao ili umanjio bilo kakav negativan uticaj koji povećanje akciza može imati na one siromašnije pušače koji se teško odriču konzumacije.

Izbor dobara i usluga koje će biti

subvencionisana predstavlja izazovan zadatak. Konačni efekat subvencija na siromaštvo će, u velikoj meri, zavisiti od obrazaca potrošnje subvencionisanih dobara, pa je potrebno razmotriti i elastičnosti njihove tražnje u odnosu na cenu kao i ukupan udeo u potrošnji siromašnih domaćinstava. Stoga, dizajniranje ovakve reforme zahteva pristup zasnovan na dokazima, uz pažljivo ispitivanje obrazaca potrošnje dobara i usluga čija bi veća potrošnja poboljšala opšte blagostanje društva (kao što su hrana, obrazovanje ili zdravstvena zaštita).

Reference

- Huesca, L., Llamas, L., Vargas Téllez, C.O., & Rodríguez Iglesias, G. (2022). *The distributional effects of a tobacco tax reform in Mexico: Social welfare improvements from fiscal reforms* (Tobacconomics Working Paper No. 22/12/3).
- Huesca, L., Araar, A., Llamas, L., & Lacroix, G. (2021). The impact of tobacco tax reforms on poverty in Mexico. *SN Business & Economics*, 1(10), 142.
- Vladislavljević, M., Zubović, J., Đukić, M., & Jovanović, O. (2021). Inequality-reducing effects of tobacco tax increase: Accounting for behavioral response of low-, middle-, and high-income households in Serbia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(18), 9494.

Zahvalnica

Institut ekonomskih nauka (IEN) finansiran je od strane Univerziteta Illinois u Čikagu (UIC), Instituta za istraživanje zdravlja i politiku, radi sprođenja ekonomskih istraživanja o oporezivanju duvana u jugoistočnoj Evropi. UIC je partner inicijative Bloomberg Philanthropies za smanjenje upotrebe duvanskih proizvoda. Stavovi izraženi u ovom dokumentu ne mogu se pripisati, niti se mogu smatrati stavovima UIC-a, Instituta za istraživanje zdravlja i politiku ili Bloomberg Philanthropies.

Preporuke za javne politike

Dizajnirati politike oporezivanja duvanskih proizvoda koje su prihodno neutralne, pri čemu se dodatni prihodi od viših akciza na duvan raspoređuju na subvencije onih dobara i usluga koje najviše koriste grupe domaćinstava sa nižim prihodima.